

Rörlighet i arbetslivet inom EU: effekten av återflyttning

Sammanfattning

Inledning

Det finns ett växande intresse för återflyttningen av rörliga arbetstagare från de central och östeuropeiska EU-medlemsstaterna, eftersom en av följderna av den nyligen inträffade ekonomiska och finansiella krisen kan vara att dessa arbetstagare i allt snabbare takt flyttar tillbaka från EU-15-länderna till sina hemländer. Undersökningen är inriktad på frågan i vilken utsträckning detta verkligen har skett. Den ger nya empiriska belägg, inte endast genom en analys av befintliga statistiska uppgifter och litteratur, utan även genom intervjuer med återvändande personer, politiskt ansvariga och experter på migration. På grund av sina olika erfarenheter både när det gäller ut- och återflyttning ingick de fyra central- och östeuropeiska länderna Ungern, Lettland, Polen och Rumänien i undersökningen. Fallstudierna gav rikhaltiga kvalitativa uppgifter om de återvändandes motiv och om de förhållanden i hemländerna som lockar till eller tvärtom avskräcker från återflyttning. Intervjumaterialet gav även ny inblick i om återvändande personers rörlighet är en fördel på arbetsmarknaden och vilka strategier som finns för att hjälpa dem att återinträda på arbetsmarknaden.

Sammanhang

Människors fria rörlighet är en av huvudfaktorerna bakom smart och hållbar tillväxt, vilket betonas i Europa 2020-strategin och dess flaggskeppsinitiativ "En agenda för ny kompetens och arbetstillfällen" och "Unga på väg". Enligt den förstnämnda utgör "rörligheten inom EU ... en potential som inte utnyttjas fullt ut och som inte i tillräckligt hög grad styrs efter behoven på arbetsmarknaden, trots att invandrarna står för en stor del av sysselsättningen och tillväxten". Efter EU-utvidgningarna 2004 och 2007 ökade migrationsflödena från EU-8+2 till EU-15-länderna dramatiskt, vilket bidrog till bättre fördelning av arbetskraften i hela EU. Migrationen kan emellertid få vissa negativa följder för migranterna (om de accepterar oqualificerade uppgifter och deras humankapital

underutnyttjas) och för hemländerna (om de går miste om sin arbetskraft, särskilt högkvalificerade arbetstagare).

De politiskt ansvariga på både EU-nivå och nationell nivå brottas med krav på politiska åtgärder som bidrar till att lösa de problem som för närvarande gör det svårt för migranter och återvändande från länderna i Central- och Östeuropa att till fullo dra fördel av sitt humankapital och de möjligheter som arbetskraftens fria rörlighet erbjuder i EU. För att ta itu med dessa utmaningar krävs en bättre förståelse av den pågående återflyttningen.

Resultat

- **Under den ekonomiska krisen ägde ingen massåterflyttning rum.** I stället valde många utvandrare antingen en avvaktande hållning, genom att stanna i värdländerna, eller att flytta vidare till andra destinationsländer.
- **Den ekonomiska krisens effekter på återflyttningen skilde sig i viss mån mellan de fyra länderna.** I Polen och Rumänien var de främsta effekterna att utvandringen stannade upp, att återflyttningstakten ökade (vilket troligen skulle ha skett senare ändå) och att den cirkulära migrationen ökade (då migranterna återvänder upprepade gånger till värdlandet under korta perioder), följt av en ny ökning av utvandringen. I Lettland ökade den globala konjunkturnedgången utvandringen och minskade återflyttningen, som hade tilltagit under 2006 och 2007 i en situation av snabb ekonomisk tillväxt och avsevärda löneökningar inom många sektorer. Effekten på Ungern var mindre, eftersom både arbetskraftsmigrationen från Ungern och återflyttningen till landet var liten jämfört med de andra tre länderna.

- **Den ekonomiska krisen påskyndade huvudsakligen planerade återflyttningar.** På grund av den ekonomiska krisen skedde vissa av de planerade återflyttningarna tidigare än utvandrarerna hade beräknat, som en följd av de besvärligare ekonomiska förhållandena. Den ekonomiska situationen avgjorde tillsammans med personliga eller familjerelaterade skäl beslut om återflyttning.
- **De flesta återvändande flyttade tillbaka av familjerskäl eller för att de hade uppnått sina mål vid utvandringen.** Familjerskäl tillhörde i regel en av två kategorier: återflyttning för att förenas med familjen i hemlandet eller återflyttning med familjen till hemlandet, på grund av en partners anställning eller ett barns fortsatta skolgång. Några av de viktigaste motiven var även att planerna hade genomförts eller tvärtom att den verkliga migrationserfarenheten hade blivit en besvikelse.
- **Hemma sökte de återvändande personerna efter bättre möjligheter till yrkesutveckling.** Kvalificerade (men inte högkvalificerade) arbetstagare med okvalificerade uppgifter utomlands återvände till sina hemländer för att även gå tillbaka till sitt yrke. De hade dock ofta svårt att framgångsrikt återinträda på hemlandets arbetsmarknad, på grund av luckan i sin yrkesutveckling. Detta gällde särskilt ungdomar som saknar arbetslivserfarenhet på området där de är kvalificerade.
- **Högkvalificerade återvändande personers erfarenhet av rörlighet var en fördel på hemlandets arbetsmarknad, vilket dock inte var fallet för lågutbildade rörliga arbetstagare.** De återvändande personerna befann sig i ett bättre läge om den internationella arbetslivserfarenheten var viktig för arbetsgivaren. Detta var oftast inte fallet inom okvalificerade arbeten, där arbetstagarna hade svårt att göra sina nya färdigheter gällande.
- **De fyra länderna i undersökningen har genomfört olika politiska initiativ för återvändande personer och i olika utsträckning.** I Lettland och Polen utarbetades sådana initiativ på grund av den massiva utflyttningen och de följande bristerna på

arbetsmarknaden. I Rumänien togs initiativen fram på grund av att mottagarländernas myndigheter krävde att landet skulle styra utvandringen. Politiska faktorer tycktes dock vara av ringa betydelse för återvändande personer, på grund av deras allmänna skepsis gentemot denna politik och de politiska initiativens begränsade synlighet inom målgruppen.

Slutsatser

I nedanstående policyrekommendationer föreslås åtgärder som kan bidra till att lösa de problem som för närvarande gör det svårt för migranter och återvändande från länderna i Central- och Östeuropa att till fullo dra fördel av sitt humankapital och de möjligheter som arbetskraftens fria rörlighet erbjuder i EU.

- **Hjälp till återvändande som accepterade okvalificerade uppgifter utomlands – åtgärder mot kompetenslöseri** Kvalificerade arbetstagare som har accepterat uppgifter under sin kvalifikationsnivå har ofta svårt att återinträda på hemlandets arbetsmarknad. Deras potential utnyttjas varken i det mottagande eller i det utsändande landet. Därför bör särskild uppmärksamhet ägnas åt kompetenslöseriet på både nationell nivå och EU-nivå.
- **Förbättrat samarbete mellan offentliga och privata initiativ och icke-statliga organisationer, inriktat på nödvändiga synergieffekter** På grund av det låga förtroendet för politiker i regionen bör även icke-statliga organisationer eller företag inom den privata sektorn medverka i politiska initiativ för återvändande personer.
- **Förbättrad uppgiftsinsamling om ut- och återflyttningen av rörliga arbetstagare för att få en tydligare bild av rörlighetens omfattning** EU:s medlemsstater bör vidta åtgärder för att förbättra den officiella statistiken om ut- och återflyttning, kanske genom att motivera rörliga arbetstagare att officiellt anmäla att de utvandrar. När det gäller återflyttningen skulle det underlätta om en gemensam definition av "återflyttning" antas i hela EU för att underlätta jämförelser.

Mer information

Rapporten *Labour mobility within the EU: The impact of return migration* (Rörlighet i arbetslivet inom EU: effekten av återflyttning) hittar du på <http://www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef1243.htm>.

Mer information kan lämnas av forskningschef Klára Fóti, klara.foti@eurofound.europa.eu.